

הרב יוסף דב הלוי סולוביצ'יק

שחורה אני ונאווה

פרשה זו קורא אדם מישראל פעמיים במחזור שמיטה – בשנה הרביעית ובשנה השביעית בהשלימו את סדר המעשרות. (מחלוקת בין הרמב"ם לראב"ד אם קריאת הפרשה חייבת להיות דווקא בבית המקדש).

עניין אחד מושך את תשומת ליבנו, מונח הלכתי. המשנה במעשר שני, וגם בסוטה, וכן הגמרא במקומות רבים, מכנים קריאת פרשה זו "ביערת הקודש מן הבית" בשם: וידוי מעשר. כך שנינו בסוטה (פ"ז מ"א): "אלו נאמרין בכל לשון: פרשת סוטה, וידוי מעשר...". גם במסכת מעשר שני (פ"ה מ"י) נוקטת המשנה באותו מונח: "במנחה ביו"ט האחרון היו מוודין. כיצד היה הוידוי". הגדרה זו חוזרת ומופיעה גם להלן במשנה (שם מ"א-מ"ד): "הא אם הקדים מעשר שני לראשון, אינו יכול להתודות", "הא אם אכלו באנינות אינו יכול להתודות", מכאן אמרו: ישראל וממזרים מתודים וכו'". כללו של דבר, בכל המקורות נחשבת קריאת פרשה זו בתור וידוי.

לכאורה אין השם וידוי תואם פרשה זו. משמעות הוידוי ידועה לנו: הודאה בחטא שחטא האדם. ידוע מובנו של וידוי יום הכיפורים (בין וידוי זוטא: "אבל אנחנו ואבותינו חטאנו", בין וידוי אריכתא: "על חטא"): מעשה אישום נעדר-רחם וגינוי עצמי. אך בפרשת המעשרות הרי אין המדובר כלל בחטאים, אלא להיפך: במצוות ומעשים טובים. מתפאר היהודי שלא עבר אף על מצוה אחת, הוא קיים כל מצוות המעשרות כדת וכדין: "ככל מצותך אשר ציותני, לא עברתי ממצוותיך ולא שכחתי: שמעתי בקול ה' א-לקי, עשיתי ככל אשר ציותני". הגמרא בסוטה משווה את פרשת המעשרות לאמירת שבחו של אדם. ואף על פי כן היו מכנים חכמינו ז"ל את קריאת הפרשה בשם וידוי, ושומה עלינו להבין מה טיבו של וידוי זה? וכיצד שבחו של אדם הוא גם בוידויו?

* פרק מתוך: חמש דרשות, עמ' 85-87.

שחורה אני ונאווה

ברם, במינוח זה טמון יסוד מחשבת היהדות בעניני תשובה ויודוי. תשובה מבוססת על שני יסודות: הראשון – הכוח הגנוז באדם להאשים את עצמו ויכולתו לראות את עצמו דל-ערך וירוד. בויודוי המוצהר של יום הכיפורים, "ואתה צדיק על כל הבא עלינו, כי אמת עשית ואנחנו הרשענו", מבוטא הכוח המופלא של האשמה עצמית שלמה, ללא כל סייג. הכושר הרב של כל יחיד לטהר את עצמו. לתפוס, שהכוחות הרוחניים הבלתי-מוגבלים, הגנוזים באישיותו של האדם (לרבות החוטא הגדול ביותר), מאיצים בה בכיוון השיבה אל הקב"ה. יכולת האדם להתנשא לשיאים הגבוהים ביותר – אם יש לו רק הרצון לכך – אף שנידרדר לעומקי תהום הטומאה.

יסוד שני חשוב בדיוק כראשון. האדם אינו מסוגל לבא לידי תשובה אם אין בו האומץ להאשים ולגנות את עצמו. אין חרטה ללא הכרת חטא. מאידך גיסא, אין לתאר הכרת חטא וקבלה להבא אם אין לו לאדם אמונה בסגולות היצירה שלו, ואיננו מאמין בכשרונותיו ובכוחות הנפש שלו שסייעו בידו לקדש את עצמו. אם אדם סבור שהוא חסר ישע וממילא משועבד לכוחות טבע מכנים, אם אינו משוכנע בחירות המעשה של האדם, הרי איננו מסוגל לחוש את אשמתו ואין מקום לצפות שישתנה. בגדולתו של האדם כלול כתב אישום נגדו וממנו באה גם הקריאה לתשובה. אדם הרואה את אין-אונים, מצבו כחוטא חסר תוחלת, ושועת היהודים "כי פשענו וחטאתינו עלינו ובם אנחנו נמקים", היתה בעצם צודקת.

כל ויודוי מתבטא בקריאה: "שחורה אני ונאווה, בנות ירושלים". אם אין רואים את ה"נאווה", אי אפשר גם להבחין ב"שחורה". אין הבדל אם הקריאה היא: "שחורה אני ונאווה", או "נאווה אני ושחורה, בנות ירושלים". מה שיש לציין הוא, שהחוטא רואה את עצמו משתי זוויות מנוגדות – ביטול היש וגדלות היש. לכן, שבחו של אדם, כגנותו, הוא חלק מהיודוי. משום כך, הפרשה "שמעתי בקול ה' א-לקי עשיתי ככל אשר צויתני", היא גם פרשת ויודוי. בקריאת הפרשה אומר האדם, כי מוכשר הוא לחיות בהתאם לרצון ה', חיי קדושה וטהרה. ואם עד עתה הוכיח שבכוחו למלא את רצון הקב"ה בהרבה מצבים קשים, יש צידוק לתביעה ממנו שיפגין את כוחו בכל הנסיבות. נמצא, שהאומר "עשיתי ככל אשר צויתני", אחראי הוא למשגים שבהם זנח תפקידו ופעל כ"שחורה" ולא כ"נאווה". אם הוא קובע בגאון, "עשיתי ככל אשר צויתני", בדין שיהיה מוכשר גם להודות בהכנעה: לא עשיתי ככל אשר צויתני.

ביעור ווידוי - הלכות למעשה

